

C-203 Green Deal Het Nieuwe Draaien

Naar 10% CO₂-reductie en 15% NO_x-reductie in 2020 door mobiele werktuigen
Looptijd 2016 - 2020

Partijen

1. De Minister van Economische Zaken, de heer H.G.J. Kamp, hierna te noemen EZ, en de Minister van Infrastructuur en Milieu, mevrouw drs. M.H. Schultz van Haegen – Maas Geesteranus, hierna te noemen IenM, ieder handelend in zijn hoedanigheid van bestuursorgaan, samen hierna te noemen: Rijksoverheid;

En de volgende organisaties in de grond-, weg-, waterbouw en/of agrisector:

2. **Bouwbedrijven:**
  - a) BAM Infra Nederland B.V., hierna te noemen BAM, vertegenwoordigd door haar directeur de heer ir. R.L.M. van Hulst;
  - b) Boskalis Nederland B.V., hierna te noemen Boskalis, vertegenwoordigd door haar algemeen directeur, de heer P. van der Knaap;
  - c) KWS B.V., hierna te noemen KWS, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer K.J. de Vries;
  - d) Martens en Van Oord Holding B.V., hierna te noemen Martens en Van Oord, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer T.G. van Oord;
  - e) Mourik Groot-Ammers B.V., hierna te noemen Mourik Groot-Ammers, vertegenwoordigd door haar adjunct-directeur mevrouw mr. J.A.M. Schlangen;
  - f) Strukton Civiel B.V., hierna te noemen Strukton, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer drs. F.M. Bekooij;
  - g) Van Oord Nederland B.V., hierna te noemen Van Oord, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer ir. J. Schaart;
  - h) Visser & Smit Hanab B.V., hierna te noemen Visser & Smit Hanab, vertegenwoordigd door haar directeur-voorzitter, de heer R.C.H. Koole.

Partijen 2.a tot en met 2.h hierna samen te noemen: **Bouwbedrijven.**

3. **Koepel-, netwerk- en brancheorganisaties:**
  - a) BMWT, Vereniging van fabrikanten en handelaren in bouwmachines, magazijn-inrichtingen, wegebouwmachines en transportmiddelen, hierna te noemen BMWT, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer J. Hommes;
  - b) Bouwend Nederland, de vereniging van bedrijven in de sectoren bouw en infrastructuur, hierna te noemen Bouwend Nederland, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer drs. M. Verhagen;
  - c) CUMELA Nederland, Vereniging Cultuurtechnische werken en Grondverzet, Meststoffen-distributie en Loonwerken in de Agrarische sector in Nederland, hierna te noemen CUMELA, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer M. Pouwels;
  - d) HZC, Vakvereniging Het Zwarte Corps, hierna te noemen HZC, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer R. van der Steen;
  - e) MKB INFRA, de brancheorganisatie voor kleine en middelgrote bedrijven in de grond-, weg-, en waterbouw, hierna te noemen MKB INFRA, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer D.W. Stuit;
  - f) Stichting Bewuste Bouwers, hierna te noemen Bewuste Bouwers, vertegenwoordigd door haar directeur, mevrouw ing. I.N. Werkhoven;

- g) Stichting Natuur en Milieu, hierna te noemen Natuur & Milieu, vertegenwoordigd door haar directeur T. Wagenaar;
- h) Vereniging van Waterbouwers, de werkgevers- en ondernemersorganisatie voor aannemers & dienstverleners in de waterbouw, hierna te noemen Vereniging van Waterbouwers, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer H. Postma.

Partijen 3.a tot en met 3.h hierna samen te noemen: Koepel-, netwerk- en brancheorganisaties.

- 4. Handelsbedrijven en Toeleveranciers:
  - a) GoodFuels B.V., hierna te noemen GoodFuels, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer J. van Heiningen;
  - b) Shell Nederland B.V., hierna te noemen Shell, vertegenwoordigd door haar Manager Energie Transities, de heer E.A. Breunesse.

Partijen 4.a en 4.b hierna samen te noemen: Handelsbedrijven en Toeleveranciers.

- 5. Gemeenten:
  - a) Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Den Haag, handelend als bestuursorgaan, namens deze de heer Th.J.A.M. de Bruijn, wethouder, hierna te noemen: Gemeente Den Haag;
  - b) Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen, handelend als bestuursorgaan, namens deze de heer J.M. van Keulen, wethouder, hierna te noemen Gemeente Groningen;
  - c) Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Nijmegen, handelend als bestuursorgaan, namens deze mevrouw H. Tiemens, wethouder, hierna te noemen: de Gemeente Nijmegen;
  - d) Het college van burgemeester en wethouders van de Gemeente Rotterdam, handelend als bestuursorgaan, namens deze de heer P.J. Langenberg, wethouder, hierna te noemen Gemeente Rotterdam;
  - e) Het college van burgemeester en wethouders van de Gemeente Utrecht, handelend als bestuursorgaan, namens deze mevrouw L. van Hooijdonk, wethouder, hierna te noemen: de Gemeente Utrecht.

Partijen 5.a tot en met 5.e hierna samen te noemen: Gemeenten.

- 6. Kennisorganisaties:
  - a) SOMA Exploitatie B.V., hierna te noemen SOMA Bedrijfsopleidingen, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer drs. K. Stephan;
  - b) Stichting SOMA College, hierna te noemen SOMA College, vertegenwoordigd door haar directeur Onderwijs, de heer H. Meppelink MEM;
  - c) Stichting PTC+, hierna te noemen PTC+, vertegenwoordigd door haar directeur, mevrouw J. van den Bovencamp.

Partijen 6.a tot en met 6.c hierna samen te noemen: Kennisorganisaties.

Hierna allen samen te noemen: Partijen.

Algemene overwegingen

1. Om onze welvaart ook voor toekomstige generaties te behouden, is het nodig om het concurrentievermogen van onze economie te versterken en tegelijkertijd de belasting van het milieu en de afhankelijkheid van fossiele energie en schaarse grondstoffen te verminderen.
2. Creativiteit, ondernemerschap en innovatie zijn essentieel om deze omslag naar groene groei mogelijk te maken. Bedrijven, burgers en maatschappelijke organisaties nemen volop concrete initiatieven voor vergroening van economie en samenleving. Met de Green Deal Aanpak wil het kabinet deze dynamiek in de samenleving op groene groei optimaal benutten.
3. Green Deals bieden bedrijven, burgers en organisaties een laagdrempelige mogelijkheid om samen met de overheid te werken aan groene groei. Initiatieven uit de samenleving staan daarbij aan de basis. Daar waar deze tegen belemmeringen aanlopen die volgens initiatiefnemers kunnen worden aangepakt op rijksniveau, wil het kabinet zich inzetten deze weg te nemen of op te lossen om zo deze initiatieven te faciliteren en te versnellen. In een Green Deal leggen partijen hierover concrete afspraken schriftelijk vast.
4. De resultaten van een Green Deal kunnen gebruikt worden bij andere, vergelijkbare projecten, waardoor er navolging kan plaatsvinden en de reikwijdte van een Green Deal kan worden vergroot zonder dat daar specifieke ondersteuning vanuit de Rijksoverheid tegenover staat.

Specifieke overwegingen

1. Zowel in de grond-, weg- en waterbouw, vastgoed als in de agrarische sector worden grote hoeveelheden brandstof gebruikt door mobiele werktuigen. Gezien het volume van de activiteiten is het de moeite waard om de mogelijkheden te onderzoeken om kosten te besparen en milieuverontreiniging terug te brengen.
2. Mobiele werktuigen in de bouwnijverheid¹ - zoals graafmachines, bulldozers - en mobiele werktuigen in de landbouw² - zoals tractoren - stoten tezamen ruim 2 Megaton CO₂ uit op jaarbasis.
3. Mobiele werktuigen in de bouw en landbouw leveren een bijdrage van 8% aan de CO₂-uitstoot van het verkeer in Nederland³.
4. Daarnaast leveren mobiele werktuigen een bijdrage van 12% aan de totale NO_x-uitstoot en 8% aan de fijnstof uitstoot⁴ van het Nederlandse verkeer. Zowel in binnenstedelijk als landelijk gebied levert dit geluids- en stankoverlast en gezondheidsproblemen op.
5. In het SER-Energieakkoord voor duurzame groei is een afspraak gemaakt om Het Nieuwe Draaien te stimuleren. De Tafel Mobiliteit en Transport⁵ heeft in vervolg op voornoemde afspraak in de 'Agenda Mobiliteit en Transport' besloten om een Green Deal CO₂-besparing bij mobiele werktuigen af te sluiten met als doel 10 procent CO₂- en PM₁₀-reductie. Bij de uitvoering van deze Green Deal zal aansluiting worden gezocht bij de actieagenda voortkomend uit de Duurzame brandstofvisie.
6. Door initiatieven als 'Het Nieuwe Draaien' streeft de GWW-sector naar het reduceren van de CO₂-uitstoot, het verbeteren van de luchtkwaliteit en verlagen van de CO₂-footprint.

¹ Werktuigen met een verbrandingsmotor. Hieronder vallen bijvoorbeeld (wegen)bouwmachines, mobiele kranen en bulldozers.

² Werktuigen met een verbrandingsmotor, inclusief werktuigen van verhuurbedrijven die in de landbouw werkzaam zijn.

³ Bron: CBS Statline 2014 Feitelijke emissies naar lucht door mobiele bronnen.

⁴ Bron: idem.

⁵ Agenda Mobiliteit en Transport, september 2013.

7. Onder Het Nieuwe Draaien (verder: HND) wordt in deze Green Deal verstaan:

- een brandstof- en milieubesparende werkstijl, werkuitvoering en werkaanpak van mobiele werktuigen;
- inzet van energiezuinig en schoon grondverzetmaterieel;
- verduurzaming van het materieelpark;
- onderhoud van het materieel conform fabrieksspecificaties en;
- toepassing van brandstoffen, waaronder bio-brandstoffen en (semi) elektrische aandrijflijnen, die leiden tot minder uitstoot van schadelijke stoffen naar de lucht en tot klimaatwinst (verder: duurzame brandstoffen).

Bij HND gaat het om de wisselwerking tussen mens, machine en omgeving gericht op een slimme en energie-efficiënte voorbereiding en uitvoering van werk. Toepassing van HND kan voor bedrijven een brandstofbesparing van gemiddeld 10% opleveren waarmee zowel milieuwinst wordt geboekt als kosten worden bespaard.

8. HND richt zich op het vergroten van bewustwording en stimuleren van gedragsverandering onder de eindgebruikers, te weten de machinisten op mobiele werktuigen en ander bouw personeel, met als doel brandstofbesparing door het energie-efficiënter werken met mobiele werktuigen (zoals bouw machines, aggregaten en bemalingen). HND is een basispijler ter stimulering van een duurzamere bouwplaats en draagt zo bij aan een leefbare omgeving.
9. Deze Green Deal richt zich onder meer op het versnellen van de toepassing van HND in training en educatie, stimuleren van onderhoud conform fabrieksspecificaties, het gebruik van energiebesparende technieken, energiezuinige en/of schone (toevoegmiddelen voor) brandstoffen en energiedragers en waar mogelijk aanschaf en gebruik van hybride, elektrische zuinige mobiele werktuigen en het initiëren van Europese normstelling om deze processen te versnellen.
10. Een pilot uitgevoerd door Natuur & Milieu in samenwerking met BMWT onder bouwbedrijven bracht aan het licht dat verankering van HND in hun werkproces aandacht behoeft. Voorts bleek dat bouwbedrijven moeite hebben met het meten en monitoren van brandstofverbruik, uitstoot van fijnstof, CO₂ en NO_x door (technische) problemen met het uitlezen van verbruiksdata uit de verschillende motormanagementsystemen.
11. De verdere uitrol en opschaling van duurzamer materieel op de markt wordt belemmerd door de relatief hoge aanschafprijs van schone en/of zuinige mobiele werktuigen.
12. De verdere toepassing van duurzame brandstoffen wordt belemmerd door onbekendheid en de relatief hogere prijs.
13. Opdrachtgevende partijen spelen een belangrijke rol in aanbestedingen in de grond, weg- en waterbouw, vastgoed en agrisector. Zij willen onderzoeken of met bestaande inkoopinstrumenten de markt gestimuleerd kan worden tot het nemen van maatregelen die de uitstoot van CO₂, NO_x en fijn stof in de keten beperken.
14. Partijen beseffen dat toepassing van HND voor hun organisatie potentiële voordelen biedt. Partijen willen de potentie van deze voordelen gezamenlijk realiseren. Partijen vinden het urgent om de aanwezige mogelijkheden voor HND aan te grijpen en verder te brengen.
15. Partijen menen dat alleen een sector-brede aanpak de impact kan brengen die nodig is.
16. Partijen constateren dat het daarvoor nodig is dat de aanpak HND breed in de keten wordt verspreid en gecommuniceerd in grond, weg- en waterbouw, vastgoed en agrisector.
17. Partijen zien het belang van periodieke training in HND voor eindgebruikers en stimuleren de uitrol daarvan onder eindgebruikers.
18. Partijen zijn op de hoogte van de gevraagde partnerbijdrage voor deelname aan de Green Deal.

Partijen komen het volgende overeen:

1. Doel

Artikel 1. Doel

Vermindering van de gemiddelde uitstoot van CO₂ (naar reductie met 10% gedurende de looptijd van deze Green Deal), NO_x (naar een reductie van 15%) en fijnstof door mobiele werktuigen in de bouw en landbouw.

Partijen willen dit realiseren via de volgende operationele doelen:

- I. Verankeren van HND als vakmanschapnorm in opleidingen van kennisorganisaties voor scholieren in het middelbaar beroepsonderwijs.
- II. Training en educatie van HND onder de eindgebruikers, te weten de machinisten op mobiele werktuigen.
- III. Verbeteren meet- en monitoringsinstrumentarium van brandstofgebruik en luchtverontreinigende emissies en toepassing daarvan in de praktijk.
- IV. Verduurzamen van het materieelpark en gebruik van duurzame brandstoffen.
- V. Ontwikkelen van beleid en regelgeving gericht op verduurzaming van mobiele werktuigen.
- VI. Verbreden en versterken van communicatie over HND. Onder verbreden wordt hierbij verstaan kennisdeling en waar mogelijk het vastleggen ervan in factsheets.

2. Inzet en acties

Artikel 2. Inzet en acties (ad 1) Verankeren van HND als vakmanschapnorm in opleidingen van kennisorganisaties voor scholieren in het middelbaar beroepsonderwijs

1. Partijen stellen hun kennis en ervaring op het gebied van de reductie van CO₂, NO_x en fijn stof in de uitvoering van projecten beschikbaar aan kennisorganisaties als input voor mogelijk lesmateriaal.
2. Kennisorganisaties dienen een aanvraag in bij de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven om HND op te nemen als keuzedeel in de MBO-kwalificatiestructuur dan wel in het opleidingsaanbod voor MBO-scholieren.
3. BMWT ontwikkelt een toetsingskader voor de certificering van HND-opleidingen op basis van consensus/instemming van de bij deze deal aangesloten bouwbedrijven, kennisorganisaties en/of materieleveranciers.
4. BMWT rolt het door haar ontwikkelde toetsingskader voor HND-opleidingen uit onder haar leden en kennisorganisaties. Doelstelling is dat ultimo 2020 50% van de BMWT-leden, uit de sectie grondverzet, erkend HND-trainbedrijf is en minstens vijf aanbieders van opleidingen erkend HND-trainbedrijf zijn.
5. Kennisorganisaties laten hun HND-opleidingen certificeren door BMWT.
6. Partijen leveren SKAO (Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden & Ondernemen) actuele inzichten die voortvloeien uit toepassen van HND en/of HND-trainingen, zodat SKAO deze inzichten kan gebruiken voor het jaarlijks actualiseren van de maatregelenlijst.
7. Visser & Smit Hanab stelt haar bedrijfseigen informatiemateriaal over 'besparingstips voor op de werkplek, kantoor en voor thuis' beschikbaar voor Partijen.

Artikel 3. Inzet en acties (ad II) Training en educatie van HND onder de eindgebruikers, te weten de machinisten op mobiele werktuigen

1. Kennisorganisaties laten de trainingen op het gebied van brandstofefficiënt werken kwalificeren door BMWT conform de BMWT-Richtlijn Het Nieuwe Draaien (zie artikel 7, lid 12).
2. PTC+ en SOMA Bedrijfsopleidingen breiden het bestaande trainingsprogramma uit met één of meer verdiepingsmodules voor het trainen van machinisten, inkopers, wagenparkbeheerders en/of management op vlak van HND.
3. BMWT en PTC+ ontwikkelen een HND-train-de-trainer programma voor leermeesters en mastertrainers.
4. Bouwbedrijven maken HND een vast onderdeel van de training van eindgebruikers en voeren specifieke motiverende activiteiten uit.
5. Bouwbedrijven sturen actief op gedragsverandering van eigen medewerkers, ingeleende werknemers en werknemers van leveranciers en onderaannemers door onder meer toolboxes, trainingsinstructies of gedrukt campagnemateriaal.
6. Van Oord en Martens en Van Oord dragen hun interne HND-trainingen bij BMWT voor om deze te laten certificeren voor het verkrijgen van het HND-trainingscertificaat conform de Richtlijn HND.
7. Van Oord en Martens en Van Oord trainen ten minste 75% van eigen machinisten in HND om HND-kennis te borgen in de eigen organisaties.
8. MKB INFRA en Vereniging van Waterbouwers lichten hun leden via ledenbulletins en tijdens bijeenkomsten periodiek voor over een juist en adequaat gebruik van mobiele werktuigen in de bouw- en infrasector. De brancheorganisatie stimuleert haar leden de doelstellingen van de Green Deal waar mogelijk en nodig in praktijk te brengen.
9. De Vereniging van Waterbouwers stelt haar leden op de hoogte van training- en opleidingsmogelijkheden in het kader van HND via nieuwsbrieven en tijdens bijeenkomsten.

Artikel 4. Inzet en acties (ad III) Verbeteren meet- en monitoringsinstrumentarium van brandstofgebruik en luchtverontreinigende emissies, en toepassing daarvan in de praktijk

1. Partijen exclusief Rijksoverheid en Gemeenten ontwikkelen binnen een half jaar na ondertekening van deze Green Deal een systeem voor monitoring van de behaalde reductie van brandstofverbruik en emissies van CO₂, NO_x en fijn stof, waarin onder meer rekening gehouden wordt met CBS-broncijfers (compensatie brandstofverbruik in relatie tot economische groei).
2. BMWT, MKB INFRA, CUMELA en IenM beleggen samen met Bouwbedrijven en handelsbedrijven en toeleveranciers in het 3e kwartaal van 2016 een bijeenkomst over het verbeteren van het instrumentarium voor meten en monitoren van brandstof- en emissiegegevens door grondverzetmachines, mede op basis van het rapport van TNO⁶.
3. Bouwbedrijven vormen samen met BMWT een werkgroep met als doel:
  - de door eindgebruikers gesignaleerde knelpunten bij het meten en monitoren van brandstofprestaties weg te nemen;
  - tot een gebruiksvriendelijke oplossing te komen dat machinisten ondersteunt hun prestaties m.b.t. brandstofverbruik te optimaliseren.
4. BMWT ondersteunt de in het derde lid genoemde werkgroep, betreft daarbij proactief materieel-leveranciers en deelt de resultaten onder relevante partijen.
5. CUMELA Nederland en BMWT onderzoeken de mogelijkheid om een app uit te rollen voor eenvoudige brandstofverbruiksregistratie door eindgebruikers en consulteren de in het derde lid genoemde werkgroep om aan te sluiten bij hun behoeften.

⁶ Bron: Memo 'Brandstofverbruiksreductie en -monitoring van mobiele werktuigen', 13 mei 2014, ref.nr 2014-TM-NOT-010007452

Artikel 5. Inzet en acties (ad IV) Verduurzaming van het materieelpark en gebruik van duurzame brandstoffen

1. IenM - via Rijkswaterstaat en Gemeenten - meten en monitoren samen met marktpartijen de effecten van HND in een tiental projecten (ten minste twee per opdrachtgever). Hierbij gaat het minimaal om de effecten van HND op brandstofgebruik en uitstoot van CO₂, NO_x en fijnstof.
2. IenM formuleert via Rijkswaterstaat ambities op het vlak van duurzame inkoopcriteria voor mobiele werktuigen en betreft daarbij ten minste marktpartijen en Natuur & Milieu.
3. De Rijksoverheid beziet - waar nuttig en nodig - in samenspraak met koepel-, netwerk- en branche-organisaties en Natuur & Milieu, of de in lid 1 genoemde effecten te verbinden zijn aan de Criteriadocumenten Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (via PIANOO).
4. IenM, BMWT, gemeente Den Haag, Natuur & Milieu, Handelsbedrijven en Toeleveranciers stellen samen een overzicht op over zuiniger motoren en duurzame brandstoffen. In dit overzicht wordt minimaal beschikbare informatie opgenomen zijnde: een korte beschrijving van de techniek/brandstof(verbruik), luchtkwaliteit-emissies, CO₂-, fijn stof- en NO_x-uitstoot, geluidsproductie, verkrijgbaarheid en toekomstperspectief.
5. Gemeente Nijmegen en MKB INFRA zetten zich in om een demonstratieproject voor alternatieve⁷ brandstoffen voor mobiele werktuigen te organiseren en voeren daartoe een proefproject uit.
6. Gemeente Nijmegen stelt voorwaarden aan emissies van mobiele werktuigen en onderzoekt de mogelijkheden om de inzet van alternatieve brandstoffen op mobiele werktuigen op te nemen in het duurzaam inkoopbeleid.
7. Gemeente Den Haag onderzoekt de mogelijkheden om de inzet van alternatieve brandstoffen op mobiele werktuigen op te nemen in haar duurzaam inkoopbeleid.
8. Gemeente Den Haag, Shell en BAM voeren conform een tussen hen gesloten convenant gezamenlijk een proefproject uit met een alternatieve brandstof op een infraproject in Den Haag, stellen de testdata beschikbaar en leveren input voor de factsheets.
9. Gemeente Den Haag, Shell en BAM maken de resultaten, ervaringen en knelpunten van het in lid 8 genoemde proefproject bekend bij andere opdrachtgevers en opdrachtnemers door middel van een of meer externe publicaties.
10. Gemeente Groningen voert een proefproject uit om een alternatieve brandstof toe te passen op veeg- en borstelmachines binnen het gemeentelijk materieelpark en onderzoekt welke mogelijkheden er zijn om de inzet van alternatieve brandstoffen voor mobiele werktuigen binnen het gemeentelijk wagenpark op te nemen in het duurzaam inkoopbeleid.
11. De gemeente Utrecht zorgt voor aansluitpunten op de belangrijkste evenemententerreinen in haar stad, onder andere voor festivals. Zij deelt hierover haar kennis met Partijen.
12. Bouwbedrijven nemen deel aan initiatieven om de aanschaf van duurzame energiezuinige mobiele werktuigen en brandstoffen te stimuleren bij onderaannemers en materieeldiensten, zoals bijvoorbeeld hybride technieken, toepassing van starre verbindingen, toepassing van LED-techniek, etc.
13. Bouwbedrijven spannen zich in dat leveranciers en onderaannemers het brandstofverbruik van mobiele werktuigen registreren.
14. BMWT spant zich ervoor in dat materieelleveranciers, handelsbedrijven, toeleveranciers en gebruikers van mobiele werktuigen in de bouwsector praktijkproeven uitvoeren naar toepassing van duurzame en/of alternatieve brandstoffen in mobiele werktuigen conform de 'Duurzame brandstofvisie'⁸.
15. Bouwbedrijven, handelsbedrijven en toeleveranciers stellen - na goed overleg en instemming over onder meer omgang met kosten en risico's - hun mobiele werktuigen ter beschikking voor een concrete praktijkproef door Kennisorganisaties.
16. BMWT ziet toe op de externe publicatie van de resultaten van de verschillende praktijkproeven voor Partijen.
17. BMWT stimuleert leveranciers van mobiele werktuigen om informatie over uitstoot van CO₂, NO_x en fijn stof en brandstofverbruik van bouwmaterieel toegankelijk te maken voor Partijen.

⁷ Onder de term alternatieve brandstoffen vallen onder meer synthetische en/of gasvormige brandstoffen

⁸ Bron: Een duurzame brandstofvisie met LEF, De belangrijkste uitkomsten uit het SER-visietraject naar een duurzame brandstoffenmix in Nederland, Ministerie van Infrastructuur en Milieu, juni 2014

Artikel 6. Inzet en acties (ad V) Ontwikkelen beleid en regelgeving gericht op verduurzaming van mobiele werktuigen

1. IenM, via Rijkswaterstaat en Gemeenten onderzoeken – in samenwerking met Partijen - de mogelijkheden in het aanbestedingsproces om duurzame gedragsverandering, de inzet van zuinige en schone mobiele werktuigen en brandstoffen te stimuleren en betrekken daarbij technisch-inhoudelijke, financieel-economische en contract-technische aspecten.
2. Natuur & Milieu en Rijksoverheid onderzoeken de mogelijkheden om bij de Europese Commissie het tot stand komen van Europese regelgeving over CO₂-labeling en -normering van mobiele werktuigen te agenderen.
3. Natuur & Milieu, Rijksoverheid en gemeente Utrecht leveren input op de research agenda van de Europese Commissie aangaande mogelijkheden voor CO₂-labeling en -normering van mobiele werktuigen.
4. Partijen dragen het belang van CO₂-labeling en CO₂-normering uit bij de instanties verantwoordelijk voor Europese regelgeving indien de in het vorige lid bedoelde agendering voldoende kansrijk blijkt.
5. Natuur & Milieu onderzoekt mogelijke stimuleringsmaatregelen voor aanschaf en inzet van schone (NO_x, fijnstof) en zuinige (CO₂) mobiele werktuigen en betreft daarbij relevante organisaties zoals IenM, RVO, BMWT en bouwbedrijven. Natuur & Milieu brengt de resultaten breed onder de aandacht van Partijen middels een praktische publicatie waarin alle bestaande mogelijkheden worden geïnventariseerd en beschreven.
6. IenM onderzoekt - mede op basis van de publicatie over dit onderwerp door Natuur & Milieu - de mogelijkheden voor aanvullende stimuleringsmaatregelen om de ontwikkeling en aanschaf van zuinige/innovatieve mobiele werktuigen voor de bouw- en infrasector te bevorderen.
7. Gemeente Nijmegen onderzoekt de mogelijkheden om een lokale roetnorm op te stellen en legt in het bijbehorende actieplan een link naar de uitgangspunten van HND.
8. De gemeente Utrecht zal bij de aanbesteding van werken eisen of wensen opnemen voor het verminderen of voorkomen van emissie door mobiele werktuigen die door de aannemers of onderaannemers worden ingezet.
9. BMWT, CUMELA, Vereniging van Waterbouwers en Bouwend Nederland leveren input aan SKAO voor optimalisatie en actualisatie van brandstofbesparende maatregelen in de maatregellijst van de CO₂-prestatieladder en organiseren hiertoe ten minste één consultatieronde met de bouwbedrijven.
10. MKB INFRA spant zich in om de praktische uitvoerbaarheid van de HND-aanpak en de aansluiting daarvan met onder andere de CO₂-prestatieladder te optimaliseren. MKB INFRA geeft voorlichting over en bevordert het stimuleren van een transparant en juist gebruik van mobiele werktuigen.
11. Vereniging van Waterbouwers stimuleert via haar dialogen met opdrachtgevers de opname van de HND-aanpak in het bestaande en eventueel te ontwikkelen instrumentarium, dat opdrachtgevers gebruiken voor duurzaam aanbesteden.

Artikel 7. Inzet en acties (ad VI) Verbreden en versterken van communicatie over HND

1. Partijen zetten actief hun kennis, netwerk en tijd in om bij te dragen aan het realiseren van de doelen van deze Green Deal.
2. Bouwbedrijven dragen HND uit onder hun onderaannemers en/of klanten en vermelden op de website van de bouwbedrijven dat ze deelnemen aan deze Green Deal.
3. PTC+, SOMA en BMWT brengen HND onder de aandacht van eindgebruikers via communicatie en marketing en sluiten waar mogelijk aan bij bestaande evenementen in de GWW-sector zoals de Technische Kontaktdagen, Infra relatiedagen of de AgroTechniek Holland.
4. Bouwend Nederland en CUMELA versterken HND-communicatie in de landbouw, bouw- en/of infrasector door hun leden te informeren via diverse kanalen over (ontwikkelingen rondom) HND.
5. Bouwend Nederland en CUMELA verwijzen periodiek naar HND in de relevante MVO-tools voor hun leden.
6. CUMELA draagt HND uit binnen het Sectorinitiatief 'Sturen op CO₂' en de lopende brancheprojecten 'BOGO Efficiënt brandstofgebruik' en 'Brandstofbesparing'.

7. MKB INFRA informeert haar leden actief over het belang van HND als onderdeel van duurzaam ondernemen.
8. MKB INFRA voert de communicatie over HND aan de hand van best practices.
9. MKB INFRA zal haar leden oproepen zich in te zetten voor HND om daarmee het bereik van deze deal te vergroten.
10. De Vereniging van Waterbouwers communiceert actief naar leden via onder andere de werkgroep duurzaamheid over het Nieuwe Draaien en koppelt relevante kennis en ervaring terug naar haar leden via De Waterbouwersnieuwsbrieven en andere uitingen.
11. BMWT en MKB INFRA inventariseren in Q3 2016 de mogelijkheden om aan te sluiten bij de Green Deal GWW 2.0 en andere convenanten waar MKB INFRA bij betrokken is.
12. BMWT standaardiseert en harmoniseert de HND-criteria in de vorm van een BMWT-Richtlijn Het Nieuwe Draaien.
13. Stichting Bewuste Bouwers zet zich in voor het versterken van HND-communicatie in de bouw- en infrasector en neemt HND op als suggestie voor een brandstofbesparende maatregel in de gedragscode Bewuste Bouwers.
14. Stichting Bewuste Bouwers stelt criteria op voor het monitoren van HND op de aangesloten bouwplaatsen in overleg met de stuurgroep van de Green Deal.
15. Stichting Bewuste Bouwers brengt HND bij circa 300 aangesloten bouwplaatsen onder de aandacht van de eindgebruikers.
16. Natuur & Milieu zet haar communicatiemiddelen in ten behoeve van de brede uitrol en verankering van HND.
17. Gemeente Nijmegen spant zich in om als launching customer deel te nemen aan pilotprojecten, die onder deze deal worden georganiseerd, en deelt de opgedane ervaring en verkregen informatie met Partijen.

3. Slotbepalingen

Artikel 8. Uitvoering in overeenstemming met het recht

De afspraken (en nadere uitwerking) van deze Green Deal zullen in overeenstemming met het recht van de Europese Unie en het Nederlandse recht worden uitgevoerd in het bijzonder voor zover de afspraken vallen onder de werking van de Europese en nationale regels met betrekking tot aanbesteding, mededinging, staatssteun en technische normen en voorschriften.

Artikel 9. Wijzigingen

1. Elke Partij kan de andere Partijen schriftelijk verzoeken de Green Deal te wijzigen. De wijziging behoeft de schriftelijke instemming van alle Partijen.
2. Partijen treden in overleg binnen zes weken nadat een Partij de wens daartoe aan de andere Partijen schriftelijk heeft medegedeeld.
3. De wijziging en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlagen aan de Green Deal gehecht.

Artikel 10. Projectorganisatie

1. Stuurgroep
2. Programmabureau
3. Werkgroepen

Rol en taken Stuurgroep

- Beslisorgaan met mandaat voor het nemen van strategische beslissingen.
- Verantwoordelijk voor het bevorderen van de realisatie van de doelstellingen van de Green Deal.
- Verantwoordelijk voor strategische positionering van deze Green Deal.
- Platform voor draagvlak en verbreding.
- Klankbord voor de werkgroepen: geeft gevraagd en ongevraagd advies aan de werkgroepen.
- Voert periodiek overleg (minimaal tweemaal per jaar).
- Verantwoordelijk voor monitoring financiën en begroting.
- De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van Partijen. Partijen zorgen voor een evenwichtige vertegenwoordiging in de Stuurgroep van Rijksoverheid, Bouwbedrijven, Koepel-, netwerk- en brancheorganisaties, Handelsbedrijven en Toeleveranciers, Gemeenten en Kennisorganisaties. De leden van de stuurgroep benoemen een voorzitter uit hun midden.

Rol en taken Programmabureau

- Monitort uitvoering van afgesproken actiepunten.
- Voert tussentijds overleg met de werkgroepen/deelnemers over de voortgang (voorstel om dat twee keer per jaar te organiseren).
- Rapporteert de voortgang periodiek aan stuurgroep.
- Stelt een rapportageformat op (waarin alle betrokken partners de voortgang van activiteiten bijhouden en realisatie doelstellingen) en verzamelt rapportagegegevens voor terugkoppeling aan stuurgroep.
- Functioneert als dagelijks aanspreekpunt voor Green Deal HND (waaronder postadres).
- Het Programmabureau wordt uitgevoerd door BMWT. BMWT is penvoerder.
- Voert het financieel beheer.

Wergroepen

- Worden geformeerd voor elk operationeel doel.
- Hebben tot taak de realisatie van de actiepunten van het betreffende operationeel doel te ondersteunen (artikel 1).
- Kiezen zelf de geëigende organisatievorm en werkwijze.
- Rapporteren twee keer per jaar aan het Programmabureau over de voortgang van de acties en over de resterende planning.
- Worden samengesteld door de partijen die bijdragen aan de acties onder het betreffende sub-artikel.

Artikel 11. Evaluatie

1. Partijen zullen de uitvoering en werking van deze Green Deal jaarlijks evalueren.
2. De evaluatie zal worden verricht door de Stuurgroep en een verslag daarvan zal worden opgemaakt met inbreng vanuit de werkgroepen.

Artikel 12. Toetreding van nieuwe partijen

1. Na het moment van ondertekening kunnen nieuwe partijen toetreden tot deze Green Deal.
2. Een nieuwe partij maakt haar verzoek tot toetreding schriftelijk bekend aan de Stuurgroep. In dit verzoek zegt de nieuwe partij toe om zich aan te sluiten bij één of meerdere concrete acties, of om zelf een aanvullende actie te formuleren.
3. Partijen mandateren de Stuurgroep om namens hen te beslissen over toetreding van nieuwe partijen. Beoordeling vindt niet discriminatoir plaats.
4. Na instemming door de Stuurgroep met het verzoek tot toetreding, ontvangt de toetredende partij de status van Partij van de Green Deal en gelden voor die Partij de voor haar uit de Green Deal voortvloeiende rechten en verplichtingen.
5. Het verzoek tot toetreding en de verklaring tot instemming worden als bijlage aan de Green Deal gehecht.

Artikel 13. Citeertitel

Deze Green Deal kan worden aangehaald als Green Deal Het Nieuwe Draaien.

Artikel 14. Opzegging

Elke Partij kan deze Green Deal (te allen tijde) met inachtneming van een opzegtermijn van drie maanden schriftelijk opzeggen.

Artikel 15. Nakoming

Partijen komen overeen dat de nakoming van de afspraken van de Green Deal niet in rechte afdwingbaar is.

Artikel 16. Inwerkingtreding

Deze Green Deal treedt in werking met ingang van de dag na de symbolische ondertekening op 26 mei 2016 en loopt tot en met 26 mei 2020. Partijen treden uiterlijk een half jaar voor laatstgenoemde datum in overleg over eventuele voortzetting van dit convenant.

Artikel 17. Openbaarmaking

Deze Green Deal zal openbaar worden gemaakt, onder andere in de Staatscourant, waardoor anderen kennis kunnen nemen van de gesloten Green Deal, zodat navolging hiervan kan worden bevorderd.

Almere

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend te ~~Bengelo~~ ^{Almere} op 18 mei 2016.

Minister van Economische Zaken,

de heer H.G.J. Kamp

Minister van Infrastructuur en Milieu,

mevrouw drs. M.H. Schultz van Haegen-Maas
Geesteranus

BAM Infra Nederland B.V.,

de heer ir. R.L.M. van Hulst

BMWT,

de heer J. Hommes

Boskalis Nederland B.V.,

de heer P. van der Knaap

Bouwend Nederland,

de heer drs. M. Verhagen

KWS B.V.,

de heer K.J. de Vries

CUMELA Nederland,

de heer M. Pouwels

Martens en Van Oord Holding B.V.,

de heer T.G. van Oord

HZC,

de heer R. van der Steen

Mourik Groot-Ammer B.V.,

mevrouw mr. J.A.M. Schlangen

MKB INERA,

de heer D.W. Stuit

Strukton Civiel B.V.,

de heer drs. F.M. Bekooij

Stichting Bewaste Bouwers,

mevrouw I.N. Werkhoven

Van Oord Nederland B.V.,

de heer ir. J. Schaart

Stichting Natuur en Milieu,

de heer T. Wigenaar

Visser & Smit Hanab B.V.,

de heer R.C.H. Koole

Vereniging van Waterbouwers,

de heer ir. ~~H. Postma~~ J. Schaart

Gemeente Den Haag,

de heer Th. A.M. de Bruijn

GoodFuels B.V.,

de heer J. van Heiningen

Gemeente Groningen,

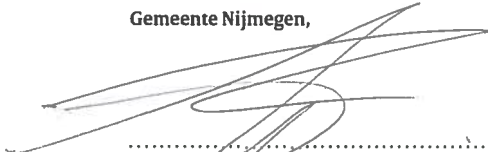
de heer M. van Keulen

Shell Nederland B.V.,

de heer E.A. Breunese

Gemeente Nijmegen,

.....
mevrouw H. Piemens

SOMA Exploitatie B.V.,

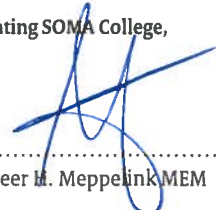
.....
de heer drs. K. Stephan

Gemeente Rotterdam,

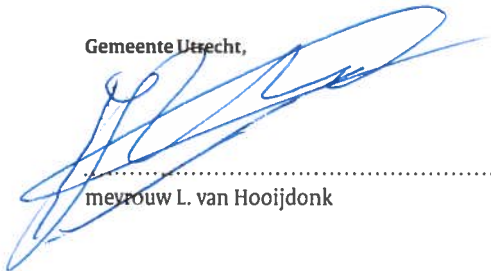
.....
de heer P.J. Langenberg

Stichting SOMA College,

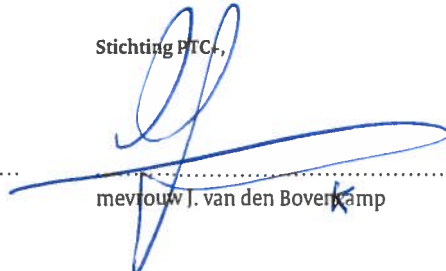
.....
de heer M. Meppelink MEM

Gemeente Utrecht,

.....
mevrouw L. van Hooijdonk

Stichting PTC,

.....
mevrouw J. van den Bovenkamp